

**Ільченко Алла Анатоліївна,
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри педагогіки
та психології післядипломної освіти
Національного медичного університету
імені О. О. Богомольця**

**РОЛЬ ПЕДАГОГА У ПІДГОТОВЦІ СТУДЕНТІВ-ІНТЕРНІВ
ДО САНІТАРНО-ПРОСВІТНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ:
КОМПЕТЕНТНІСНИЙ ПІДХІД**

***Анотація.** Мета дослідження — аналіз особливостей використання компетентнісного підходу викладача в роботі зі студентами-інтернами. Для досягнення поставлених завдань використано теоретичні методи наукових досліджень: вивчення, аналіз, порівняння й узагальнення психолого-педагогічної, науково-методичної літератури, державних стандартів освіти. Автор дійшов висновку, що професійна підготовка студентів-інтернів на сьогодні неможлива без урахування основних положень компетентнісного підходу. Адже поєднання теоретичних і практичних завдань викладача в роботі зі студентами-інтернами забезпечує багатоступеневу систему якості засвоєння ними знань і вмінь та сприяє поетапному формуванню професійної компетентності – необхідної умови підготовки кваліфікованого лікаря.*

Ключові слова: компетентність; компетентнісний підхід; професійні медичні компетентності; профілактична діяльність медичного фахівця; санітарно-просвітницька діяльність.

Ильченко Алла Анатольевна

**РОЛЬ ПЕДАГОГА В ПОДГОТОВКЕ СТУДЕНТОВ-ИНТЕРНОВ К
САНИТАРНО ПРОСВЕТИТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ:
КОМПЕТЕНТНОСТНЫЙ ПОДХОД**

***Аннотация.** Цель исследования — анализ особенностей использования компетентностного подхода преподавателя в работе со студентами-интернами. Для достижения поставленных задач были использованы теоретические методы научных исследований: изучение, анализ, сравнение и обобщение психолого-педагогической, научно-методической литературы, государственных стандартов образования. В процессе исследования автор делает вывод, что профессиональная подготовка студентов-интернов на сегодня невозможна без учета основных положений компетентностного подхода. Ведь сочетание теоретических и практических задач преподавателя в работе со студентами-интернами обеспечивает многоступенчатую систему качества усвоения ими знаний и умений и способствует поэтапному формированию профессиональной компетентности – необходимого условия подготовки квалифицированного врача.*

Ключевые слова: компетентность; компетентностный подход; профессиональные медицинские компетентности; профилактическая

деятельность медицинского специалиста; санитарно-просветительская деятельность.

Alla Pchenko

THE ROLE OF THE TEACHER IN PREPARING STUDENT-INTERNS IN HEALTH-EDUCATIONAL AKTIVITY: COMPETENCE APPROACH

Abstract. *The aim of the study was the analysis of characteristics of of the teacher competence approach used in work with students-interns. To achieve these objectives we used theoretical methods of research, study, analysis, comparison and synthesis of psychological and educational, scientific and methodical literature, state educational standards. In the process of writing the author came to the conclusion that training students-interns today is impossible without the fundamental provisions of the competence approach. Indeed, the combination of theoretical and practical problems of the teacher of student interns provides multilevel system of quality learning and students-interns' skills and promotes gradual formation of professional competence is a necessary condition for the preparation of a qualified physician.*

Keywords: *competence approach; health education activities; kompetentnosti; teaching methods; professional medical competence; prevention health specialist.*

Постановка проблеми

Вступ. Останнім часом в Україні підвищуються вимоги до якості вищої післядипломної освіти. Цей процес обумовлюється різними чинниками:

- стратегічними напрямками розвитку освіти України;
- зростанням соціальних вимог до фахівців;
- загостренням конкуренції у професійному середовищі, що спричинено модернізацією усіх сфер життєдіяльності українського суспільства та мінливим ринковим середовищем.

Актуальною є проблема дослідження ролі педагога у вищій освіті та осмислення його діяльності з погляду якісного оновлення післядипломної медичної освіти.

Реальність сьогодення змушує систему сучасної медичної освіти впроваджувати новітні методи і підходи в роботі зі студентами-інтернами, за допомогою яких можна ефективніше сформувати у них здатність самостійно вирішувати проблеми в різних клінічних ситуаціях на основі базових знань і особистого професійного досвіду. Одним із таких методів навчання студентів-інтернів є компетентнісний підхід.

Інтернатура — це форма обов'язкової післядипломної освіти, що здійснюється з метою вдосконалення теоретичних знань і практичних навичок випускників вищих медичних освітніх установ, підвищення ступеня їх готовності до самостійної професійної діяльності за обраною спеціальністю⁷.

⁷ Максименко С. Д. Педагогіка вищої медичної освіти / С. Д. Максименко, М. М. Філоненко. — К. : Центр учбової літератури, 2014. — 288 с. — С. 171.

Компетентнісний підхід в навчанні студентів-інтернів спрямований на підготовку конкурентоспроможного лікаря, що володіє необхідними компетенціями та відповідає вимогам ринку праці. Основним завданням підготовки студентів-інтернів є вдосконалення їхніх практичних умінь, необхідних для майбутньої професійної діяльності.

До практичної роботи на базах інтернатури випускники приходять з певним багажем теоретичних і практичних знань і умінь, отриманих у ВНЗ. Чим більш глибокими і різнобічними будуть ці знання, тим ефективнішою в подальшому стане практична діяльність студента-інтерна.

Хоч на сьогодні в педагогічній літературі немає єдиного поняття компетентнісного підходу, більшість вчених розуміє його як спрямованість освітнього процесу на формування та розвиток ключових (базових, основних) і предметних компетентностей особистості².

Аналіз основних досліджень та публікацій

Компетентнісний підхід як метод навчання досліджується у працях А. Вербицького, І. Зимової, Г. Загричука, В. Марценюка, Л. Давидова та ін. Фундаментальні питання використання викладачем компетентнісного підходу в роботі зі студентами-інтернами висвітлюються у дослідженнях С. Максименко, М. Філоненко, Х. Подковко, А. Ільченко, В. Б. Гощинського та ін. Аналіз наукових праць з цієї проблеми засвідчив наявність різних підходів щодо ролі та доцільності використання компетентнісного підходу у процесі навчання студентів-інтернів.

Для досягнення поставлених завдань використано теоретичні методи наукових досліджень: вивчення, аналіз, порівняння та узагальнення психолого-педагогічної, науково-методичної літератури, державних стандартів освіти, освітньо-кваліфікаційних характеристик та освітньо-професійних програм медичних спеціальностей; порівняння, моделювання, класифікація, систематизація теоретичних даних, які дали змогу визначити основні положення компетентнісного підходу в освіті, його базові поняття, обґрунтувати зміст та структуру компетентності в роботі викладача зі студентами-інтернами.

Метою дослідження є аналіз особливостей використання компетентнісного підходу викладача в роботі зі студентами-інтернами.

Виклад основного матеріалу

Реалізація реформ охорони здоров'я в Україні з переорієнтацією на надання медичної, санітарно-просвітницької допомоги вимагає радикальних змін у підготовці кадрів. Вища освіта стала основою для підготовки управлінських, педагогічних, клінічних фахівців. Сучасна медична освіта повинна бути

² Вербицкий А. А. Компетентностный подход: проблемы и условия реализации / А. А. Вербицкий // Инновационные проекты и программы в образовании. — 2009. — № 2. — С. 17.

безперервною, за якістю підготовки фахівців має відповідати потребам системи охорони здоров'я і суспільства в цілому. Особливо актуальним є збереження наступності між освітніми традиціями та нововведеннями.

Компетентнісний підхід докорінно змінив систему підготовки студентів-інтернів. Навчання практичним навичкам з урахуванням базової освіти особистісних якостей студентів-інтернів стимулює в них формування клінічної компетентності.

Компетентнісний підхід в педагогічній науці як метод навчання сформувався наприкінці минулого століття на основі формування компетентностей (знань, умінь, навичок, способів діяльності), що надає можливість майбутньому спеціалісту успішно здійснювати професійну діяльність у сучасному інформаційному суспільстві⁴. Його виникнення прийнято зводити до досліджень відомого американського лінгвіста Н. Хомського, який сформулював поняття компетенції стосовно теорії мови, трансформаційної граматики: «...ми проводимо фундаментальну відмінність між компетенцією і вживанням. Тільки в ідеалізованому випадку вживання є безпосереднім відображенням компетенції»¹¹.

У Законі України № 37/38 від 2014 р. «Про вищу освіту» компетентність тлумачиться як «динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти»¹.

Аналіз науково-педагогічної літератури засвідчив, що поняття «компетентність» у вищій медичній школі розглядається як інтегрований результат, що передбачає зміщення акцентів з накопичення нормативно визначених знань, умінь і навичок до формування і розвитку у майбутнього лікаря здатності практично діяти, застосовувати досвід успішної діяльності в певній сфері.

Базуючись на одному із основних чинників процесу становлення особистості майбутнього лікаря — емоційній сфері (за М. Філоненко), професійна компетентність майбутнього лікаря трактується як теоретична і практична підготовленість студента на основі особистісно- і професійно важливих якостей; стану сформованості професійних знань, умінь та навичок, ціннісних орієнтацій,

⁴ Загричук Г. Я. Концептуальні підходи щодо покращення якості підготовки фахівців / Г. Я. Загричук, В. П. Марценюк // Медична освіта. — 2012. — № 4. — С. 44–47.

¹¹ Зимня І. А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании / И. А. Зимня. — М. : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. — 40 с. — С. 13.

¹ Закон України «Про вищу освіту» (з змінами від 24.12.2015) // Відомості Верховної Ради (ВВР). — 2014. — № 37/38. — Ст. 2004.

культури мовлення, стилю спілкування, аналітичних, прогностичних, проєктувальних здібностей, необхідних для виконання діяльності лікаря⁹.

Рефлексія та саморегулювання особистісних і професійних якостей сучасного лікаря, як зазначає А. Ільченко, скерована на успішність професійної адаптації, кінцевою метою якої є професійна ідентифікація фахівця. Професійна адаптація передбачає, насамперед, вироблення та вдосконалення професійно значущих особистісних якостей, стереотипів поведінки; засвоєння основних професійних ролей, форм спілкування, необхідних для успішного виконання майбутньої професійної діяльності; формування професійної рефлексії та професійної самосвідомості лікарів⁵.

Отже, основним результатом освітньої діяльності в контексті компетентнісного підходу є формування компетентностей, що надає можливість майбутньому спеціалісту успішно здійснювати професійну діяльність у сучасному інформаційному суспільстві, тих компетентностей, які дають змогу фахівцю реалізуватися в обраній спеціальності. При цьому фахівець зобов'язаний бути не лише носієм великого багажу знань, а й висококласним, компетентним професіоналом, що гарантує йому комерційний успіх в трудовій діяльності.

На сьогодні є важливим освоєння компетенції на «пірамідальному рівні», коли випускник інтернатури перебуває на піку цієї піраміди. Тому навчання відбувається завдяки освоєнню компетенції інтерном протягом усього процесу навчання в інтернатурі. Підвищує мотивацію навчання постійне оцінювання рівня засвоєння досвіду. Компетенції щорічно додаються відповідно до того, що зміни відбуваються в навчальних програмах з урахуванням сучасного рівня медичної практики. Також для кращого засвоєння компетенції викладачами моделюється певна клінічна ситуація, де необхідно застосувати конкретний практичний навик, який демонструється самим викладачем.

Викладач, використовуючи компетентнісний підхід у роботі зі студентами-інтернами, керується такими принципами:

- принцип технологічного характеру, що визначається цілями, змістом, організацією навчального процесу, прийомами їх оптимізації та керованості, що гарантують досягнення нормованого результату, динаміку розвитку відносин категорій компетенція/компетентність, забезпечуючи акмеологічну основу компетентнісного підходу;
- принцип концептуального характеру, включає в себе дидактичне, психологічне, філософське і соціально-педагогічне обґрунтування освітніх цілей;

⁹ Філоненко М. М. Психологія особистісного становлення майбутнього лікаря : монографія / М. М. Філоненко. — К. : Центр учбової літератури, 2015. — 420 с.

⁵ Ільченко А. А. Морально-етичні та деонтологічні засади формування медичного фахівця / А. А. Ільченко // Якість неперервної освіти в умовах євроінтеграційних процесів: тенденції, проблеми, прогнози : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ – Чернівці, 2–4 листоп. 2015 р.). — Чернівці : Друк ФОП Горюк, 2015. — С. 251–252.

- принцип системного характеру, що заснований на структуризації компетентнісного підходу з урахуванням метасистемних уявлень і принципів педагогічного конструктивізму;

- принцип індивідуалізації навчання: надання можливості освоювати компетенції в індивідуальному темпі при збереженні балансу базових знань і розвитку власного досвіду.

Це дає можливість вже на початкових етапах інтернатури оцінити практичну та теоретичну підготовку інтерна, виділити його слабкі або проблематичні аспекти, і таким чином цілеспрямовано, планомірно працювати над підвищенням компетентності майбутнього лікаря³.

Під час реалізації компетентнісного підходу в роботі зі студентами-інтернами викладачеві необхідно розробити модель формування загальних і професійних компетенцій. Так, в роботі Л. Давидова представлено модель формування професійної компетентності, що включає змістовий, процесуальний і результативний блоки¹⁰.

Враховуючи цю модель формування професійної компетентності, роботу студента-інтерна з пацієнтом по конкретній тематиці практичного заняття пропонуємо проводити в кілька етапів.

На першому етапі один зі студентів-інтернів проводить опитування хворого, з'ясовує ключові дані анамнезу захворювання і життя. Цей етап вимагає від студента-інтерна знань етичних основ спілкування з пацієнтом, вміння формулювати конкретні питання, що допомагають вичленувати конкретні симптоми для подальшої верифікації та диференціальної діагностики захворювання.

На другому етапі студенти-інтерни проводять об'єктивне обстеження пацієнта, використовуючи отримані раніше знання у вищому медичному навчальному закладі. При цьому під контролем викладача вдосконалюються навички професійної компетентності.

Наступний етап – виділення основних синдромів на підставі опитування та обстеження пацієнта і формулювання попереднього діагнозу. Крім того, на цьому етапі формулюється диференційно-діагностична низка захворювань зі схожими синдромокомплексами.

³ Гошинский В. Б. О формировании компетентности интерна-хирурга / В. Б. Гошинский [и др.] // Достижения и перспективы внедрения кредитно-модульной системы организации учебного процесса в высших медицинских учебных заведениях Украины : материалы Междунар. науч.-практ. конф. (Тернополь, 15–16 мая 2014 г.): в 2 ч. — Тернополь : ТГМУ, 2014. — Ч. 2. — С. 17–18.

¹⁰ Давыдов Л. Д. Модернизация содержания среднего профессионального образования на основе компетентностной модели специалиста : автореф. дис. на соискание учен. степ. канд. пед. наук / Л. Д. Давыдов. — М., 2006. — 26 с.

Нарешті, останній етап полягає у визначенні тактики терапії конкретного захворювання і виборі лікарських засобів, які слід було б призначити саме цьому пацієнту.

Така поетапність компетентнісного підходу в організації навчального процесу студентів-інтернів дає змогу здійснювати більш швидкий перехід від базових знань, до їх практичної реалізації. Робота студентів-інтернів з пацієнтами допомагає самостійно вирішувати питання щодо призначення тих чи інших обстежень, курсів лікування і реабілітації.

Завдання викладача полягає в організації практичної роботи студентів, допомоги у виборі оптимальних алгоритмів обстеження та лікування пацієнтів з позицій сучасних рекомендацій лікування різних захворювань. Надалі подібний алгоритм роботи з пацієнтами закріплюється у процесі нічних чергувань студентів-інтернів у відділеннях терапевтичного профілю.

Так, за допомогою компетентнісного підходу викладач створює умови для формування у студентів-інтернів досвіду самостійного рішення пізнавальних, комунікативних, організаційних, моральних та інших проблем, що становлять основу медичної освіти⁸.

Висновки

Отже, завдання педагога на ниві післядипломної медичної освіти глибше висвітлювати санітарно-просвітницьку діяльність, оскільки вона виконує профілактичну роль, і є однією із складових медицини. Суспільний профілактичний напрям у справі охорони і зміцнення здоров'я народу складається з медичних, санітарно-технічних, гігієнічних і соціально-економічних заходів. Всебічне розкриття викладачем питань створення системи попередження захворювань і усунення факторів ризику є найважливішим соціально-економічним і медичним завданням держави, а також підвищення рівня санітарної культури населення (враховуючи вік, стать, рід зайнятості тощо), проведення заходів, що сприяють збереженню і зміцненню здоров'я⁶.

Компетентнісна роль викладача у підготовці студентів-інтернів, проєктована на професійне становлення висококваліфікованого фахівця у сфері охорони здоров'я, пов'язана як з навчанням, так і з труднощами практичної професіоналізації майбутнього лікаря. Тому студенти-інтерни, як медичні працівники, повинні усвідомити, що, окрім повсякденної індивідуальної санітарно-просвітницької роботи з хворими і відвідувачами лікувально-профілактичних установ, вони повинні приділяти щодня значну частину робочого часу масовій і

⁸ Подковко Х. В. Сучасні педагогічні технології – необхідні складові інновації в освітньому просторі / Х. В. Подковко // Якість неперервної освіти в умовах євроінтеграційних процесів: тенденції, проблеми, прогнози : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ – Чернівці, 2–4 листоп. 2015 р.). — Чернівці : Друк ФОП Горюк, 2015. — С. 70–72.

⁶ Ільченко А. А. Характеристика педагогічних форм та методів профілактичної діяльності медичних фахівців / А. А. Ільченко // Медична освіта. — 2016. — № 1. — С. 22–23.

груповій пропаганді медичних і гігієнічних знань серед населення, використовуючи весь багаж знань санітарно-просвітницької і профілактичної діяльності⁶.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі

Отже, професійна підготовка студентів-інтернів на сьогодні неможлива без урахування основних положень компетентнісного підходу. Адже поєднання теоретичних і практичних завдань викладача в роботі зі студентами-інтернами забезпечує багатоступеневу систему якості засвоєння знань і вмінь студентами-інтернами та сприяє поетапному формуванню професійної компетентності — необхідної умови підготовки кваліфікованого лікаря. При цьому важливо пам'ятати, що компетентнісний підхід – лише один із чинників, які сприяють модернізації змісту сучасної медичної освіти, що лише доповнює низку освітніх інновацій, враховуючи значення класичних методів навчання.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про вищу освіту» (з змінами від 24.12.2015) // Відомості Верховної Ради (ВВР). — 2014. — № 37/38. — Ст. 2004.
2. Вербицкий А. А. Компетентностный подход: проблемы и условия реализации / А. А. Вербицкий // Инновационные проекты и программы в образовании. — 2009. — № 2. — С. 17–23.
3. Гошинский В. Б. О формировании компетентности интерна-хирурга / В. Б. Гошинский [и др.] // Достижения и перспективы внедрения кредитно-модульной системы организации учебного процесса в высших медицинских учебных заведениях Украины : материалы междунар. науч.-практ. конф. (Тернополь, 15–16 мая 2014 г.): в 2 ч. — Тернополь : ТГМУ, 2014. — Ч. 2. — С. 17–18.
4. Загричук Г. Я. Концептуальні підходи щодо покращення якості підготовки фахівців / Г. Я. Загричук, В. П. Марценюк // Медична освіта. — 2012. — № 4. — С. 44–47.
5. Ільченко А. А. Морально-етичні та деонтологічні засади формування медичного фахівця / А. А. Ільченко // Якість неперервної освіти в умовах євроінтеграційних процесів: тенденції, проблеми, прогнози : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Київ – Чернівці, 2–4 листоп. 2015 р.). — Чернівці : Друк ФОП Горюк, 2015. — С. 251–252.
6. Ільченко А. А. Характеристика педагогічних форм та методів профілактичної діяльності медичних фахівців / А. А. Ільченко // Медична освіта. — 2016. — № 1. — С. 22–24.
7. Максименко С. Д. Педагогіка вищої медичної освіти / С. Д. Максименко, М. М. Філоненко. — К. : Центр учбової літератури, 2014. — 288 с.

⁶ Ільченко А. А. Характеристика педагогічних форм та методів профілактичної діяльності медичних фахівців / А. А. Ільченко // Медична освіта. — 2016. — № 1. — С. 24.

8. Подковко Х. В. Сучасні педагогічні технології – необхідні складові інновації в освітньому просторі / Х. В. Подковко // Якість неперервної освіти в умовах євроінтеграційних процесів: тенденції, проблеми, прогнози: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Київ – Чернівці, 2–4 листоп. 2015 р.). — Чернівці: Друк ФОП Горюк, 2015. — С. 70–72.

9. Філоненко М. М. Психологія особистісного становлення майбутнього лікаря: монографія / М. М. Філоненко. — К.: Центр учбової літератури, 2015. — 420 с.

10. Давыдов Л. Д. Модернизация содержания среднего профессионального образования на основе компетентностной модели специалиста: автореф. дис. на соискание учен. степ. канд. пед. наук / Л. Д. Давыдов. — М., 2006. — 26 с.

11. Зимняя И. А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентного подхода в образовании / И. А. Зимняя. — М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. — 40 с.

Alla Ilchenko

**THE ROLE OF THE TEACHER IN PREPARING STUDENT-INTERNS
IN HEALTH-EDUCATIONAL ACTIVITY: COMPETENCE APPROACH**

The aim of the study was analysis of the peculiarities of the competence approach of the teacher in working with student interns. To achieve these objectives there were used theoretical methods of research: study, analysis, comparison and synthesis of psycho-pedagogical, scientific-methodical literature, state education standards, educational-qualifying characteristics and educational-professional programs of medical specialties; comparison, modeling, classification, systematization of theoretical data made it possible to identify the main provisions of the competence approach in education, its basic concepts, to justify the content and structure of competence in the teacher working with the student interns. In the process of writing, the author came to the conclusion that the reality of today makes modern medical education to implement the latest methods and approaches in working with student interns, with which it is possible to more effectively form they have ability to solve problems in various clinical situations on the basis of basic knowledge and personal experiences.

One of these methods of teaching students and interns is a competence-based approach. Competence-based approach radically changed the system of preparation of students-interns. Practical training based on basic education of personal qualities of students-interns they stimulate the formation of clinical competence. Professional training of students-interns of today is impossible without taking into account the main provisions of the competence approach.

After all, the combination of theoretical and practical tasks of the teacher in working with student interns provides a multi-layered system of quality of mastering of knowledge and skills student interns and contributes to the gradual development of professional competence is a necessary condition of training of a qualified physician.